

JACEK SZLACHTA

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

OBSZARY FUNKCJONALNE W POLSCE – PERSPEKTYWA EUROPEJSKA

Abstract: Functional Areas in Poland – European Perspective. In first part of this paper issue of territorial dimension of cohesion policy was presented. Key importance for conceptualization of functional areas had EU 2020 strategy and territorial cohesion added to social and economic cohesion in Lisbon Treaty. In second part of this study issue of functional areas within national programming documents for Poland such as: mid-term development strategy, National Urban Policy, Partnership Agreement, Responsible Development Strategy was elaborated. Importance of Strategic Intervention Areas on central and regional level is growing.

Keywords: Areas of strategic intervention, EU cohesion policy, functional areas, regional and local development.

1. Wymiar terytorialny europejskiej polityki spójności

Pakiet Delorsa, zaproponowany i przyjęty w 1988 r., służył skutecznemu wprowadzeniu, w ramach postępującej integracji europejskiej, unii gospodarczej i walutowej. Jednym z elementów tego pakietu była aktywna europejska polityka spójności, z założenia rekompensująca słabszym regionom i krajom Wspólnoty Europejskiej znacznie niższy poziom korzyści wynikający z pogłębienia integracji europejskiej. Polityka spójności ułatwiła przekształcenie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w Unię Europejską. Podstawowymi obszarami interwencji stały się regiony najbiedniejsze, w których produkt krajowy brutto na mieszkańca według parytetu siły nabywczej nie przekraczał poziomu 75% średniej Unii Europejskiej.

W związku z koniecznością określenia priorytetowych obszarów interwencji Unii Europejskiej zbudowano metodologię ujednoczenia identyfikacji regionów europejskich. Było to niezbędne m.in. ze względu na potrzebę: elementarnego porządku w zakresie statystyki, na straży którego stał EUROSTAT i urzędy statystyczne państw członkowskich; osiągnięcia wysokiej jakości monitoringu procesów społeczno-gospodarczych; identyfikacji obszarów problemowych dla interwencji europejskiej polityki spójności, w tym dotyczących współpracy transgranicznej, a także drugiego filara

Wspólnej Polityki Rolnej, dedykowanego obszarom wiejskim; zdefiniowania siatki terytorialnej i formatu dokumentów programowych (Regionalnych Programów Operacyjnych), a także określenia terytorialnych pułapów dopuszczalnej pomocy publicznej.

System *Nomenclature of Units for Territorial Statistics* (NUTS), w Polsce nazywany Nomenklaturą Terytorialną Statystyki, uwzględnia trzy poziomy: NUTS 1 są to makroregiony; NUTS 2 są to regiony oraz NUTS 3 są to subregiony. Kryteria ich identyfikacji mogą być albo administracyjne albo ludnościowe [*Parlament Europejski* 2003]. W przypadku przyjęcia kryterium ludnościowego indykatywnie określona liczba ludności wynosiła: dla NUTS 1 od 3 do 7 mln mieszkańców, dla NUTS 2 od 800 tys. do 3 mln mieszkańców, a dla NUTS 3 od 150 do 800 tys. mieszkańców.

Klasyfikacja ta została praktycznie przejęta także przez OECD oraz była stopniowo wprowadzana we wszystkich krajach kandydujących do członkostwa w Unii Europejskiej. Uzupełniającym elementem tej regionalizacji na poziomie lokalnym stały się obszary typu LAU 1 i LAU 2 (*Local Administration Units* 1 i 2). Liczba takich obszarów powiększała się systematycznie, wraz z kolejnymi rozszerzeniami Unii Europejskiej. Na tych trzech poziomach NUTS w UE 28 po 1 stycznia 2016 r. występuje odpowiednio: 98, 276 i 1342 jednostek terytorialnych.

Innym istotnym elementem pakietu Delorsa był zasadniczy wzrost udziału polityki spójności z ok. 5% do ok. 1/3 wydatków budżetowych Unii Europejskiej. Wprowadzono także model wieloletniego programowania poszczególnych polityk i całego budżetu, a kolejne takie okresy dotyczyły lat: 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006, 2007-2013 oraz obecnie 2014-2020. Jako podstawowy poziom interwencji europejskiej polityki spójności przyjęto obszary typu NUTS 2, a jako uzupełniający poziom NUTS 3. Model programowania europejskiej polityki spójności był w każdym kolejnym okresie modyfikowany. Istotną prawidłowością było przygotowywanie przez Komisję Europejską rozwiązań ramowych, a następnie na tej podstawie rząd kraju beneficjenta i Komisja Europejska negocjowały wspólny dokument, będący podstawą interwencji strukturalnej za pomocą środków Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFIS).

Dwa równoległe procesy powodowały stopniową modyfikację terytorialnych aspektów europejskiej polityki spójności. Najważniejszą zmianą jest ściślejsze związanie polityki spójności z polityką społeczno-gospodarczą Unii Europejskiej, drugą istotną zmianą jest wzrost znaczenia wymiaru terytorialnego.

W ostatnich dekadach Unia Europejska traciła pozycję w stosunku do najważniejszych konkurentów gospodarczych, takich jak USA, Japonia oraz Korea Południowa, a zarazem pojawiła się nowa grupa konkurentów, zwana nowymi krajami przemysłowymi (*New Industrial States*), takie jak Brazylia, Chiny i Indie. Dlatego priorytety interwencji europejskiej polityki spójności były stopniowo modyfikowane na rzecz konkurencyjności, w duchu zapisów *Strategii z Lizbony* i *Goeteborga* (2000 i 2001), następnie *Odnowionej Strategii Lizbońskiej* (2005), a ostatnio *Strategii Europa 2020* (2010). *Strategia Europa 2020* przyjęta w czerwcu 2010 r. stała się podstawą wszyst-

kich polityk UE, w tym także polityki spójności [European Commission 2010]. Jako priorytety *Strategii Europa 2020* określono: (1) Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach; (2) Promocję gospodarki oszczędzającej zasoby, zielonej i konkurencyjnej; a także (3) Sprzyjanie gospodarce o wysokim zatrudnieniu, zapewniającej wysoką spójność społeczną i terytorialną. Zaproponowano wdrażanie tej strategii za pomocą siedmiu flagowych inicjatyw: (1) Innowacyjna Europa, (2) Młodzi w ruchu, (3) Digitalna agenda dla Europy, (4) Oszczędzająca zasoby Europa, (5) Polityka przemysłowa dla ery globalizacji, (6) Agenda dla nowych umiejętności i miejsc pracy, a także (7) Europejska platforma przeciw biedzie. W *Strategii Europa 2020* pojawiły się następujące odniesienia do polityki spójności: *Ważne jest, aby korzyści wzrostu gospodarczego rozkładały się równo w całej Unii, w tym w regionach bardziej oddalonych, zwiększając w ten sposób spójność oraz Bardzo ważnym elementem Strategii EU 2020 będzie nadal kwestia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, tak aby wykorzystać całą energię i potencjał i skierować je na realizację priorytetów strategii*. Strategia ta akcentująca znaczenie konkurencyjności dla rozwoju społeczno-gospodarczego, oznaczała dowartościowanie miast, szczególnie większych, jako obszarów generujących efektywność, konkurencyjność i innowacyjność w różnych skalach przestrzennych. Efektem tego było wprowadzenie do EFSI wymiaru obszarów funkcjonalnych. Oznaczało to także w ostatnich okresach wieloletniego programowania rozszerzenie terytorialnego zasięgu europejskiej polityki spójności na obszar całej Unii Europejskiej. Strategia ta, akcentująca znaczenie konkurencyjności dla rozwoju społeczno-gospodarczego, oznaczała dowartościowanie obszarów funkcjonalnych miast, szczególnie większych, jako obszarów generujących efektywność, konkurencyjność i innowacyjność w różnych skalach przestrzennych.

Drugi z tych procesów miał podstawowe znaczenie dla kompleksowego podjęcia przez Unię Europejską tematu obszarów funkcjonalnych, rozpatrywanej nie jako kategoria analityczna, ale jako sfera interwencji publicznej, a wynikał z wejścia w życie od 1 grudnia 2009 r. Traktatu Lizbońskiego [European Union 2007]. W traktacie tym, w art. 3 określającym cele Unii znalazł się zapis: *(Unia) wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między krajami członkowskimi* [Barcz 2008]. Zostało to następnie rozwinięte w art. 174-178 (stare 158-162). Oznaczało to, że wprowadzony został jako traktatowy trzeci wymiar spójności, obok gospodarczej i społecznej także terytorialny. Wyrazem tej traktatowej zmiany stało się podjęcie w ramach europejskiej polityki spójności polityki miejskiej, szersze zaadresowanie kwestii rozwoju lokalnego oraz wprowadzenie jako instrumentu Oceny Oddziaływania Terytorialnego (*Territorial Impact Assessment*). W obecnym wieloletnim okresie programowania europejskiej polityki spójności 2014-2020 wprowadzono jako instrument Zintegrowane Inwestycje Terytorialne, zorientowane na duże miasta i otaczające je obszary, stanowiące w sumie najważniejsze obszary funkcjonalne Europy. Oznaczało to konieczność przygotowania strategii dla całego takiego obszaru oraz gotowość przygotowania wspólnych projektów, istotnych dla rozwoju całego takiego obszaru.

Wprowadzono także od stycznia 2014 r. priorytet dla podejmowanych kompleksowo działań rewitalizacyjnych w miastach, uwzględniających wymiar: gospodarczy, społeczny, przestrzenny oraz środowiskowy. Przewartościowanie, jakie nastąpiło w UE na korzyść polityki miejskiej oznaczało m.in.: priorytet dla rozwoju funkcji metropolitalnych; programowanie rozwoju miast wraz z otaczającymi obszarami, czyli w ramach obszarów funkcjonalnych (suburbanizacja); wspieranie współpracy miast w różnych układach (także w ramach obszarów funkcjonalnych); zasadniczą poprawę w zakresie rozprzestrzeniania procesów rozwojowych z większych ośrodków (także w ramach obszarów funkcjonalnych); a także wspieranie w krajach członkowskich procesu przygotowania strategicznego dokumentu dotyczącego polityki miejskiej.

2. Obszary funkcjonalne w krajowych dokumentach strategicznych

Średniookresowe programowanie rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce zostało już w latach 90. ubiegłego wieku dostosowane do standardów Unii Europejskiej, czemu służyły trzy programy przedakcesyjne: PHARE, ISPA i SAPARD. Jednak dopiero po akcesji do UE 1 maja 2004 r. Polska stała się beneficjentem europejskiej polityki spójności. Na lata 2004-2006 przygotowany został Narodowy Plan Rozwoju Polski, a na tej podstawie Rząd Polski i Komisja Europejska wynegocjowały Podstawy Wsparcia Wspólnoty na lata 2004-2006. W latach 2007-2013 średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (SRK) na lata 2007-2015 była podstawą wypracowania przez Rząd i Komisję Europejską Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia dla Polski (zwanych także Narodową Strategią Spójności).

W latach 2014-2020 rolę taką odgrywała średniookresowa *Strategia Rozwoju Kraju* do roku 2020 oraz Wspólne Ramy Strategiczne [Komisja Europejska 2012]. Były one podstawą Umowy Partnerstwa dla Polski na lata 2014-2020 [Ministerstwo Rozwoju 2016a]. Ze względu na rolę wymiaru terytorialnego uzupełniające znaczenie miała *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego. Regiony, miasta, obszary wiejskie* (KSRR) [MRR 2010]. W KSRR wprowadzono koncept Obszarów Strategicznej Interwencji (OSI), zakładający kompleksowość interwencji, a zarazem zróżnicowane podejście do różnego typu obszarów funkcjonalnych. Wyszczególniono m.in.: ośrodki wojewódzkie z obszarami funkcjonalnymi, które umacniają kohezję na poziomie krajowym: obszary wiejskie, w tym szczególnie o najniższym poziomie dostępności do dóbr i usług determinujących możliwości rozwojowe; miasta wymagające restrukturyzacji i rewitalizacji oraz inne obszary tracące funkcje społeczno-gospodarcze; obszary przygraniczne, w tym szczególnie położone wzdłuż zewnętrznych granic UE; a także ośrodki i obszary o najniższej dostępności terytorialnej. W tym dokumencie oraz w *SRK do roku 2020* obszary funkcjonalne są odnoszone przede wszystkim do największych miast. Zasadniczo percepcja OSI w tych dokumentach jest szeroka,

dotyczy nie tylko problemów i deficytów, ale także szans rozwojowych. W *SRK 2020 do 2020 r.* w ramach obszaru interwencji spójność społeczna i terytorialna uwzględniono: cel II.3.2. *Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich*, m.in. dzięki programowaniu ich rozwoju społeczno-gospodarczego w ramach obszarów funkcjonalnych; a także cel II.3.3. *Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacnianie potencjału obszarów wiejskich*.

W warstwie analitycznej warto także wymienić raport przygotowany przez OECD, a dotyczący przeglądu krajowej polityki miejskiej w Polsce [*OECD 2011*] oraz powstała na tej podstawie Krajową Politykę Miejską (KPM) do 2023 r. [*MRR 2015*]. W raporcie OECD wskazano na potrzebę wypracowania skutecznych mechanizmów koordynacji na obszarach miejskich, gdzie granice administracyjne miast zazwyczaj nie pokrywają się z granicami obszarów funkcjonalnych. Niezbędne jest prawodawstwo oraz zachęty finansowe skłaniające do współpracy jednostki samorządu terytorialnego. Wskazano także na trendy urbanizacyjne w świecie, polegające na przechodzeniu od obszarów administracyjnych do obszarów funkcjonalnych. W dokumencie KPM zwrócono uwagę na potrzebę zasadniczej poprawy jakości zarządzania obszarami miejskimi w maksymalnym stopniu stymulując współpracę pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, a także zintegrowane zarządzanie obszarami funkcjonalnymi, niezależnie od wielkości miast. Koncept wieloszczeblowego zarządzania publicznego wymaga konsekwentnego wdrażania. Konkurencja pomiędzy sąsiadującymi gminami o inwestorów, mieszkańców oraz dochody prowadzi bardzo często do gry o sumie ujemnej w ramach całego obszaru funkcjonalnego.

Szczególne znaczenie europejskiej polityki spójności w Polsce dokumentuje fakt, że w ramach Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w latach 2007-2013 było finansowanie ok. 50% inwestycji publicznych, ze względu na ich wartość. W latach 2014-2020 szacuje się ten udział na ok. 40%. Polska przyjęła zdecentralizowany model wdrażania europejskiej polityki spójności, bowiem na poziomie wojewódzkim jest zarządzane ok. 40% środków EFSI. Dzięki temu samorządy województw dysponowały znacznymi środkami na prowadzenie aktywnej polityki regionalnej, a Regionalne Programy Operacyjne Unii Europejskiej stały się ważnym instrumentem wdrażania strategii rozwoju regionalnego. W perspektywie budżetowej 2007-2013 było to ok. 18 mld euro Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego zarządzanego w ramach regionalnych programów operacyjnych i niecałe 7 mld euro Europejskiego Funduszu Społecznego, uruchamianego w ramach zdecentralizowanych osi priorytetowych Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, zarządzanych na poziomie województw. Natomiast w latach 2014-2020 jest to kwota ok. 32 mld euro, czyli więcej niż w jakimkolwiek kraju członkowskim UE poza Polską. Oznacza to zasadnicze dowartościowanie wymiaru terytorialnego tej interwencji.

W kolejnych dokumentach programowych, stanowiących podstawę interwencji strukturalnej Unii Europejskiej w Polsce, w coraz większym stopniu adresowano kwestie wspomnianych już wcześniej obszarów strategicznej interwencji (OSI). Ja-

kościowa zmiana nastąpiła w Umowie Partnerstwa, zawartej między Rządem Polski a Komisją Europejską na lata 2014-2020, a uzgodnionej w maju 2015 r. [*Ministerstwo Rozwoju* 2016]. W dokumencie tym określono najważniejsze dla Polski obszary interwencji europejskiej polityki spójności, wyróżniając m.in. specyficzne potencjały i problemy terytorialne. Pierwszym OSI jest Polska Wschodnia, makroregion położony peryferyjnie wzdłuż zewnętrznych granic UE, o najniższym poziomie spójności, o bardzo tradycyjnych strukturach gospodarczych z dużym udziałem rolnictwa, który zdecydowanie najgorzej zniósł wyzwania związane z globalnym kryzysem gospodarczym po 2007 r. [Gawlikowska-Hueckel, Szlachta 2016]. Dlatego kluczowe znaczenie ma poprawa poziomu spójności i budowanie odporności na zakłócenia procesów rozwojowych.

Drugi typ OSI to właśnie miasta wojewódzkie i ich obszary funkcjonalne. Mają one decydujący wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy poszczególnych województw, a także całego kraju. Stały się one od 2014 r. beneficjentami nowego instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, uruchamianych w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, a finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Warunkiem uruchomienia finansowania z EFSI jest przygotowanie kompleksowej strategii dla całego obszaru funkcjonalnego oraz wygenerowanie projektów służących całemu obszarowi funkcjonalnemu. Ich zasięgi przestrzenne były przedmiotem intensywnych studiów naukowych oraz przetargów politycznych [Śleszyński 2012]. Proponowane kierunki działań służą zwiększaniu konkurencyjności obszarów funkcjonalnych miast wojewódzkich, a także atrakcyjności ich rynków pracy i inwestycyjnej. Zakłada się m.in.: rozwój zrównoważonego i sprawnego transportu oraz poprawę dostępności transportowej; realizację planów gospodarki niskoemisyjnej; rewitalizację zdegradowanych dzielnic; poprawę stanu środowiska przyrodniczego; wzmocnienie badań, rozwoju technologicznego i innowacji oraz sieciowanie miast w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego. Kluczowe znaczenie ma budowanie kultury partnerstwa i koordynacji oraz poprawa jakości zarządzania w skali całych obszarów funkcjonalnych. Dzięki temu powinno nastąpić osłabienie barier rozwojowych, wykorzystanie potencjałów terytorialnych, a także wzmocnienie roli tych obszarów funkcjonalnych w dyfuzji procesów rozwojowych.

Trzecim typem OSI według Umowy Partnerstwa są miasta i dzielnice wymagające rewitalizacji. Ramą merytoryczną podejmowanych działań jest narodowy program rewitalizacji, a identyfikacja takich ośrodków następuje na poziomie regionalnym. Zakłada się kompleksowość działań rewitalizacyjnych uwzględniających aspekty społeczne, gospodarcze i przestrzenne. Pozwoli to na wyeliminowanie różnych deficytów i barier rozwojowych o charakterze terytorialnym. Dwa kolejne typy OSI to obszary wiejskie, w szczególności o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług, warunkujących możliwości rozwojowe, a także obszary przygraniczne. Inne wymienione w Umowie Partnerstwa obszary interwencji w układzie terytorialnym

to: miasta subregionalne wymagające interwencji w zakresie innym niż rewitalizacja; obszary skrajnie peryferyjne; obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi w skali dorzeczy, Żuławy, strefa przybrzeżna; a także obszary górskie.

Jako instrumenty rozwoju terytorialnego w latach 2014-2020 wyróżniono: Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność oraz Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), umożliwiające programowanie rozwoju w ramach obszarów funkcjonalnych uwzględniających duże miasta i powiązane z nimi jednostki terytorialne. Jako warunki realizacji ZIT wyszczególniono: zawiązanie instytucjonalnej formy partnerstwa (powołanie związku) oraz przygotowanie strategii ZIT, określając jej brzegowe warunki oraz proponowane kierunki interwencji. Zwrócono także uwagę na współpracę terytorialną wzdłuż wszystkich granic Polski, wewnętrznych i zewnętrznych oraz strategię makroregionalne; obszary ze szczególnym nasileniem problemów ubóstwa; a także obszary z nasileniem problemów demograficznych. Opiszono znaczenie nowego instrumentu analitycznego, jakim jest Prognoza Oddziaływania Terytorialnego (*Territorial Impact Assessment*). Umowa Partnerstwa dla Polski usankcjonowała alokowanie blisko 32 mld EUR środków EFRR i EFS w ramach Regionalnych Programów Operacyjnych, zarządzanych przez samorządy województw, których elementem stały się Zintegrowane Inwestycje Terytorialne.

Prace nad Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) podjęto wiosną 2016 r., od sierpnia 2016 r. odbywały się konsultacje społeczne. Strategię Odpowiedzialnego Rozwoju przyjęto 14 lutego 2017 r. [*Ministerstwo Rozwoju* 2017]. Idea opracowania nowego dokumentu programowego była bezpośrednią konsekwencją zmiany układu politycznego rządzącego w Polsce po wyborach parlamentarnych z 2015 r. Istotne przesłanki merytoryczne dla SOR wynikały nie tylko ze zmian politycznych w adresowanych priorytetach, ale z opisanego już w tym tekście niskiego przełożenia priorytetów, celów i działań strategii na konkretne efekty czytelne dla społeczeństwa i gospodarki. Kolejną przesłanką była potrzeba wydłużenia horyzontu czasowego średniookresowego programowania rozwoju, dlatego SOR zawiera podwójny horyzont czasowy, pośredni 2020 i docelowy 2030. Zakłada się, że SOR będzie podstawą polityki gospodarczej Rządu oraz negocjowania przez Polskę kolejnej wieloletniej perspektywy budżetowej Unii Europejskiej dotyczącej okresu po 2020 r.

Struktura SOR jest następująca: 1. Wyzwania rozwojowe kraju; 2. Nowy model rozwoju; 3. Zasady realizacji SOR; 4. Cel główny, cele szczegółowe i oczekiwane rezultaty; 5. Opis głównych procesów koncentracji działań; 6. Obszary wpływające na osiągnięcie celów SOR; 7. Podstawowe źródła finansowania strategii oraz 8. System koordynacji i realizacji strategii. Obszar interwencji rozwój zrównoważony terytorialnie zawiera wiele odniesień do obszarów funkcjonalnych. Programowanie obszarów funkcjonalnych w ramach SOR wiązane jest przede wszystkim ze wsparciem horyzontalnym rozwoju miast. Działanie to zostało opisane następująco: *Poprawa warunków współpracy pomiędzy samorządami w miejskich obszarach funkcjonalnych w celu podnoszenia efektywności i jakości zarządzania poprzez wprowadzenie rozwiązań*

prawnych ułatwiających współpracę jednostek samorządu różnego szczebla (np. w ramach związków metropolitalnych/aglomeracyjnych czy partnerstw terytorialnych) [Ministerstwo Rozwoju 2017, s. 151].

W ramach opisu dotyczącego pełniejszego wykorzystania potencjału rozwojowego aglomeracji (dużych miast i ich obszarów funkcjonalnych) wskazano na znaczenie wprowadzania instrumentów integracji funkcjonalnej w sytuacji występującego deficytu współpracy. Proponowane działania dotyczą: tworzenia narzędzi służących poprawie zarządzania obszarem aglomeracji na podstawie zasady partnerstwa przez realizację wspólnych, uzgodnionych celów rozwojowych; przeciwdziałanie niekontrolowanej suburbanizacji, m.in. przez podnoszenie jakości planowania i zagospodarowania przestrzennego w miastach i ich obszarach funkcjonalnych; wprowadzenia kompleksowych rozwiązań w zakresie organizacji i integracji transportu zbiorowego; działania na rzecz eliminacji niskiej emisji; wspieranie sieciowej kooperacji miast; selektywne wsparcie aglomeracji borykających się z istotnymi problemami strukturalnymi (przykładem Łódź); a także wsparcie rozwoju współpracy między samorządami a uczelniami i jednostkami badawczo-rozwojowymi.

Nawiązania do obszarów funkcjonalnych znalazły się także w ramach dwóch kierunków interwencji: dotyczącego tworzenia warunków do budowy podstaw nowoczesnej gospodarki w Polsce Wschodniej, a także skoncentrowanego na aktywizacji zasobów i potencjałów miast średnich, tracących funkcje społeczno-gospodarcze. Zakłada się także przygotowanie projektu strategicznego ZIT Plus, umożliwiającego przekształcenie Związków/Porozumień ZIT w trwałe partnerstwa po 2020 r.

Literatura

- Barcz J., 2008, *Przewodnik po Traktacie z Lizbony. Traktaty stanowiące Unię Europejską. Stan obecny oraz teksty skonsolidowane w brzmieniu Traktatu z Lizbony*. Wyd. Prawnicze LexisNexis, Warszawa.
- European Commission, 2010, Communication to the European Council. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, European Commission, Brussels 3.3.2010, KPM(2010) final.
- European Union, 2007, Treaty of Lisbon, Brussels.
- Gawlikowska-Hueckel K., Szlachta J., 2016, *The Vulnerability of Polish Regions to the Challenges of the Modern Economy*. Gospodarka Narodowa, 4, s. 23-46.
- Komisja Europejska, 2012, Wspólne Ramy Strategiczne, Bruksela, 14 marca.
- Ministerstwo Rozwoju, 2016, Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020, Umowa Partnerstwa, Warszawa, grudzień 2015.

- Ministerstwo Rozwoju*, 2017, *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, Warszawa, Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów 14 lutego 2017 r.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*, 2010, *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego. Regiony, miasta, obszary wiejskie*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca, Warszawa.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*, 2011, *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*, przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia, Warszawa.
- Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*, 2012, *Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwa*, przyjęta przez Radę Ministrów 25 września 2012 r., M.P., 22 listopada 2012 r., poz. 882.
- OECD*, 2011, *Przegląd Krajowej Polityki Miejskiej*, Polska, Paryż.
- Parlament Europejski*, 2003, Rozporządzenie PE i Rady WE nr 1059/2003 w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), Bruksela.
- Śleszyński P., 2012, *Delimitacja miejskich obszarów funkcjonalnych stolic województw*. IGiPZ PAN, Warszawa.